

R. Wilink

DE WILDENBORCHER

DECEMBER 2004

Van de redactie

Beste buurtgenoten. Voor u ligt alweer de vierde en laatste Wildenborcher van het jaar 2004. Wat gaat de tijd toch snel. Als redactie hebben we het idee dat we nog maar net zijn begonnen aan de uitdaging ons aller buurtblad nieuw leven in te blazen, en nu is er al weer een jaar voorbij. Vandaar dat we ook nog steeds op zoek zijn naar het hoe en wat van dit blad. We hebben natuurlijk al een aardig stramien, met vaste rubrieken als 'Een greep uit...', 'Even voorstellen...', 'Hobby's in de Wildenborch', aankondigingen en verslagen van evenementen in onze buurtschap en wat dies meer zij. Maar we vragen ons wel af hoe ver we bij een en ander kunnen gaan. Moeten we bijvoorbeeld meningen gaan peilen in de Wildenborch over het al dan niet aanleggen van een fietspad langs de Vordenseweg en de Wildenborchseweg? Moeten we schrijven over de ervaringen van aanwonenden met de verhogingen bij kruispunten in deze weg? Moeten we schrijven over plotselinge sterfgevallen, zoals deze maand van Dik Pardijs, (schoon)vader van onze redactieleden Gerrit en Merle? En hoe denken de Wildenborchers over de gemeentelijke herindeling waar we allemaal mee te maken hebben, hetzij als inwoners van de nieuwe gemeente Lochem, hetzij als inwoners van de toekomstige gemeente Bronckhorst.

We hebben als redactie besloten ons wat dit alles betreft zeer terughoudend op te stellen. We willen een blad maken van en voor de Wildenborchers dat gezelligheid moet uitstralen, een blad dat over mensen en verenigingen gaat, maar dat vooral door de bewoners van de Wildenborch zelf wordt geschreven. Dus als iemand een mening heeft over dat fietspad, zich ergert aan die hobbels in de weg of een in memoriam wil schrijven: wij staan er voor open, maar gaan er niet zelf over schrijven. Dat zult u als Wildenborcher toch echt zelf moeten doen. Wij willen niet meer zijn dan een podium, u bepaalt hoe de voorstelling eruit ziet.

Maar: desondanks vinden we dat we weer een heel leesbaar en goed gevuld blad voor u hebben kunnen maken. Bertus Wiltink schreef een tweede (en laatste) artikel over zijn grote liefhebberij, het houden van bijen. Gerard en Joke Nijenhuis kunnen begin volgend jaar hun nieuwe woning betrekken, de klootschietvereniging hield een sportdag vol verrassingen, de volksdansvereniging is naarstig op zoek naar vers bloed, en ook Wildenborchers werden in het zonnetje gezet tijdens de clubshow van de NPKV. Er is weer een huwelijk gesloten, en wie deze keer in 'De greep' werd genomen mag u zelf gaan ontdekken. Verder nog van links en rechts wat verslagen en aankondigingen, en de jeugd kan - als ze dat wil - het een en ander te weten komen over heksenbezems en maretakken.

Dat is het voor nu. We hopen u allen te zien tijdens de midwinterwandeling - wat een werk komt daar bij kijken! - en de nieuwjaarsreceptie, op donderdag 6 januari. Rest ons u allen alvast een heel goed 2005 toe te wensen, met hopelijk ook in het nieuwe jaar veel bijdragen die door u zelf worden geschreven.

De redactie: Gerrit en Merle Pardijs, tel. 0575 556255, Gea van Dommelen,
0575 556880 en Jenny Polman, 0575 556583.
E-mail: dewildenborcher@12move.nl

De BBQ op 4 september 2004

Ruim honderd mensen hadden zich dit keer opgegeven voor de jaarlijkse barbecue.

Reint Mennink heette iedereen in de kapel van harte welkom en gaf daarna het officiële startsein voor een gezellig eetfestijn.

Het buffet was goed verzorgd, dit jaar was er meer keuze in de salades dan vorig jaar. En er was voor iedere liefhebber van vlees wel iets van zijn of haar gading. Er werd goed van al het eten gebruik gemaakt. Er kon ook weer gedart en gesjoeld worden. Bij het darten won Arnold Mennink. De tweede plaats was voor Evert Otten, de derde voor Rob Holsbeek.

De winnaar bij het sjoelen was Ben Godschalk. De tweede plaats was voor Jan Oplaat en op de derde plaats stond Annelien van Hooydonk.

De weergoden waren ons goed gezind, want de temperatuur was de gehele avond zeer aangenaam.

Gea van Dommelen

=====

Even voorstellen.....

Daar sta je dan op de barbecue die - tussen twee haakjes - reuze leuk was. Gea wilde 't aan Bennie vragen, maar hij was zo slim om mij naar voren te schuiven.

Wat zouden jullie nu van ons willen weten? Zoals zovelen al weten (want de tam tam werkt hier goed) zijn wij per 1 april in de Wildenborch komen wonen. In de voormalige boerderij van de familie Klumpenhauer wonen nu vier Wismannen en één Zeevalkink.

Wat is dat voor volk?

Wij zijn een gezin met een pa en een ma en drie kinderen. Diasy is onze dochter van acht jaar. Ze is blond, sportief en gek op beesten, en ze heeft - net als wij - haar draai hier al aardig gevonden. Femke is zes jaar, ziet er schattig uit, maar is een echte boef. Ze gaat overal op af. Björn is vijf jaar, en hij vindt alle landbouw werktuigen, sjofels enzovoorts helemaal het einde. En als het aan hem ligt, kruipt hij er zo in of op.

Voor onze kinderen is er elke dag wel iets te zien, te doen of te spelen. Elke bult zand is een zandbak voor hen en ze vinden het prachtig om bij onze burens naar hun veestapel te kijken. Ze hopen dat het gras in "onze" geitenwei snel gaat groeien...

Vader Bennie is erg handig. Hij zorgt voor onze kinderen, en als het even kan zit hij op z'n motor of iets anders (als het maar motorisch is). Hij is deze afgelopen periode druk geweest op en rond ons erf en nu we de bouwvergunning hebben kan hij ook binnen aan de gang. Zijn wens is al zolang ik hem ken: buiten wonen met ruimte voor een geitenweitje.....

Na twaalfeneenhalf jaar in het oude dorp van Warnsveld gewoond te hebben, vonden we het daarom tijd om aan "ons grote avontuur" te beginnen. We vinden het heerlijk om zo landelijk te wonen, en we wilden graag de armen uit de mouwen steken. Dus komt dat zien!!!

Ik heet Brenda en ik heb een damesmodezaak in Zutphen. Mijn hobby's zijn schilderen en tuinieren, dus ik kan me hier prima uitleven. Ik vind het heerlijk zoals iedereen hier in de buurt met elkaar omgaat. Dit jaar hebben we, met de nodige hulp van Marti Dijkman en zijn vrienden, een vijver, de boomgaard, een terras en de nodige borders aangelegd. En de geitenwei is in de maak. Nu we de vergunning rond hebben kunnen we onze boerderij ook van binnen een metamorfose laten ondergaan.

Een ieder die benieuwd is naar ons en onze activiteiten, is van harte welkom aan de Schoolhuisweg.

Brenda Zeevalkink

Neem eens de benenwagen.....

Het lijkt nog maar zo kort geleden, maar toch is het zondag 12 december weer zover: *de midwinterwandeling!!* Inmiddels een begrip in de Wildenborch. In oktober begint de kapelcommissie al met de voorbereidingen. Taken worden verdeeld en het draaiboek in werking gezet.

Het uitzetten van de tocht is ieder jaar weer een hele puzzel. De korte en de lange route moeten de gewenste lengte hebben, maar ook mogen de marktkramen met de erwtensoep en de glühwein niet te dicht bij elkaar staan of te ver van elkaar verwijderd zijn en tevens moet de aanvoer van de lekkernijen gemakkelijk kunnen verlopen.

Elk jaar een nieuw stukje wandeling ertussen is natuurlijk ook een wens. Om optimaal inkopen te kunnen doen is het noodzakelijk te inventariseren wat er nog is van vorig jaar. Zijn er nog wegwerpkommen en bestek over, en is er nog voldoende sterke drank?

Dan is het inkopen.....veel inkopen.....Heeft u wel eens 500 mensen van glühwein en erwtensoep voorzien? Midden in een bos?

150 blikken erwtensoep, 30 flessen glühwein, 50 rookworsten, suiker, koffiemelk, chocomel, kruidnagel, jachtbitter, bier, fris, koffie, enz enz.

Zaterdag vóór de wandeltocht worden de pijlen opgehangen om de wandelaars de goede weg aan te duiden. Omdat het eigenlijk nog helemaal geen winter is, laat staan midwinter, wordt met allerlei versieringen een

winterse sfeer in de kapel gecreëerd.

Zondag, de grote dag. Het is altijd weer afwachten wat voor weer het is! Gespannen wachten we af.

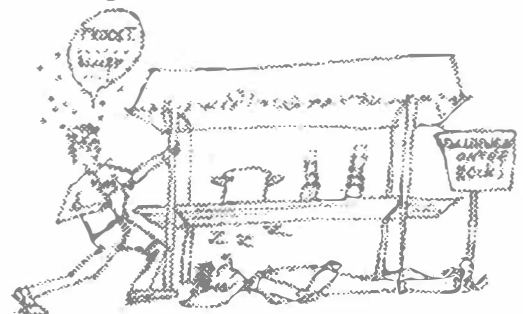
Worden het 50 of 500 deelnemers. Vanaf half negen druppelen de commissieleden en andere hulptroepen binnen. In totaal ongeveer twintig mensen. Van soepkokers tot parkeerwachters, van worstsnijders en broodsmeeders tot midwinterhoornblazers.

De pijlen worden een laatste keer gecontroleerd, want er zijn wel eens een aantal gestolen of omgedraaid. Dan krijgt zo'n tocht wel een heel ander karakter en blijven we met de erwtensoep zitten. De midwinterhoornblazers wordt hun plek gewezen en voorzien van drank en spijzen. Om kwart over elf komen de eerste wandelaars al. Drie kwartier te vroeg en dat is soms heel lastig, omdat dan vaak nog niet alles in gereedheid is gebracht. Getracht wordt de vroegkomers te verleiden tot het drinken van een kop koffie om hun start te verlaten.

De parkeerwachters hebben inmiddels het zweet op hun voorhoofd staan vanwege de grote drukte. De erwtensoep- en de glühweinkraam zijn inmiddels ook geïnstalleerd, en de eerste gamellen soep zijn onderweg. De kaartverkopers zitten op hun post, de mannen van de glühwein brouwen in het bos hun drank..... en kunnen maar met veel moeite van het

geestrijk vocht afblijven. Ze weten immers dat binnen niet al te lange tijd drommen wandelaars langs de toog zullen schuifelen om hun dorst te lessen.

Langzaam komen de sportievelingen terug van hun grote inspanning, moe maar voldaan keren zij huiswaarts of vertellen enthousiast van hun ervaringen tijdens de tocht. Dit alles onder het genot van een laatste kop koffie of glas glühwein.

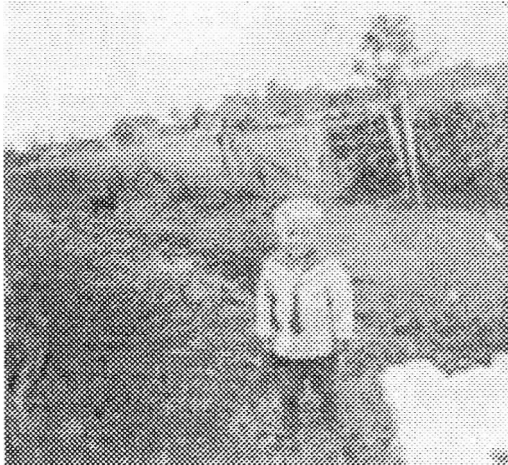
Rond half zeven is de rust weergekeerd in en om de kapel. De boel is opgeruimd. (Wel eens de rommel van 500 wandelaars opgeruimd?) Moe maar voldaan zeggen de vrijwilligers hun medewerking voor volgend jaar toe. Wilt u het resultaat van alle inspanningen der vrijwilligers ervaren? Kom dan wandelen op **zondag 12 december. De start is bij de kapel, tussen 12 en 14 uur.** Kosten voor kinderen twee euro, de volwassenen betalen vijf euro.

De kapelcommissie

Een greep uit het leven van een Wildenborcher

Vandaag: Wim Dinkelman (1924)

Hallo, ik ben Wim Dinkelman van de Mosselseweg. In 1924 ben ik geboren als enige zoon van Gert en Jantje Dinkelman. Ik ben opgegroeid en heb altijd gewoond in de Wildenborch op boerderij 't Reerink. Deze naam wordt niet veel gebruikt, maar

stamt nog van toen de boerderij nog onder het landgoed "Wildenborch" behoorde.

Bij de verkoop van de Wildenborch in 1907 werd 't Reerink gekocht door mijn opa. De prijs die toen betaald werd weet ik niet meer precies, maar mij is wel verteld dat hij een stuk weiland voor f 150,- er bij had gekocht. Als hij er winst op had kunnen maken had hij het snel doorverkocht. Gelukkig heeft hij dat niet gedaan. Maar in die tijd moet het er ook wel heel anders hebben bijgelegen, met veel singels en sekgaten.

Omdat ik voorbestemd was om boer te worden was de schoolkeuze na de lagere school niet zo moeilijk. Eerst vier jaar naar de lagere landbouwschool in Zelhem, waarna ik naar de middelbare landbouwschool in Zutphen ben geweest. Dit was een tweejarige opleiding, maar omdat het in de oorlogsjaren was en er voor de studie een vrijstelling bestond voor tewerkstelling in Duitsland, werd er een derde jaar bijgedaan.

Toen de school was afgelopen en het werk thuis op de boerderij begon, kwam er al gauw een oproep om te werken voor de bezetter. Maar omdat we nogal contact hadden met de verzetsbeweging ging ik maar onderduiken, wat in de eerste tijd niets anders was dan gewoon thuis blijven en een beetje leren werken met de greep en bats, en met paard en ploeg of wagen. Toen een neef van mij uit de Nettelhorst, die in dezelfde omstandigheden verkeerde, bijna opgepakt was, kwam die ook naar hier toe en vond onderdak bij de familie Braakhekke. Omdat de zoekacties steeds vaker en intensiever werden, werd besloten om een schuilhut te bouwen waar we 's nachts sliepen en we ook bij de waarschuwingen van zoekacties ons konden verstoppen. We sliepen daar met z'n drieën, er was ook nog een onderduiker van de familie Eggink. We hebben het alle drie goed overleefd en denken er nog wel eens aan terug.

Na de bevrijding op 1 april 1945 kwam een tijd van opbouw en uitbreiding van het boerenwerk. Eerst kleinschalig, met ongeveer acht koeien en wat kippen en varkens, naast grasland, wat bouwland met rogge, haver en aardappels en bieten.

Ook kreeg het verenigingsleven weer opbloei in de vorm van knapen- en jongensvereniging. Na de vervanging van de zg Zondagschool door de huidige kapel, werd ook een toneelvereniging gevormd, wat veel gezelligheid heeft gegeven en gebracht.

Ook de boerderij kreeg uitbreiding in de vorm van meer melkkoeien en kippen. In 1957 ben ik getrouwd met Riek Stegeman uit Wichmond. We werden vader en moeder van drie kinderen, te weten Jannie, Harrie en Gerda. De kans deed zich toen voor om grond bij te kopen en een ligboxenstal te bouwen. Zo gingen we van handmelken over op melken met de melkmachine, eerst op de stand en later in een melkput. Omdat Harrie ook wel boer wilde worden, werd er samen eerst in maatschap gewerkt.

Na het wegvallen van Riek hebben we heel moeilijke jaren gehad, maar mede met inzet van mijn lieve kinderen heb ik de kracht gevonden verder te gaan en hebben we het weer goed samen.

Harrie heeft enkele jaren geleden de boerderij overgenomen en de meisjes wonen in Lochem en in Ruurlo. Ze hebben met hun man elk twee kinderen.

Jannie heeft twee jongens en Gerda een meisje en jongen. Ik kan nu genieten van rust en mag nog graag wat bezigheden doen zonder te moeten, en graag wat lezen en televisie kijken.

Het melken gaat nu volautomatisch met een Lely Robot, een wonder van

techniek en vernuft. Het is fantastisch om dit te zien. Het geeft een heel andere dagindeling. Zonder gebonden te zijn aan vaste melktijden, gaat het allemaal gewoon door.

Ik ga nog daags geregeld een ogenblik kijken hoe de koeien rustig elkaar opvolgen om gemolken te worden. Zo hoop ik nog een poosje in goede gezondheid met kinderen en kleinkinderen te wonen in de mooie natuur van de Wildenborch en te genieten van de tuin en koeien en kalfjes.

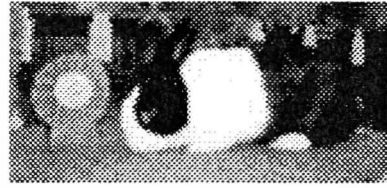
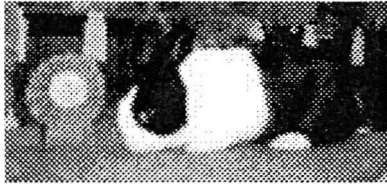
Als u na het lezen van dit stukje wel eens zou willen zien hoe dit alles gaat, kom gerust eens aan op de Mosselseweg 3.

U bent van harte welkom.

Met vriendelijke groeten: Wim Dinkelman.

Tentoonstelling Pluimvee- en Konijnenvereniging Vorden

In de Kapel werd op 5, 6 en 7 november een zilveren tentoonstelling gehouden van de pluimvee- en konijnenfokvereniging Vorden. De vereniging bestaat namelijk 25 jaar. Pas sinds een jaar of vier is deze tentoonstelling in de kapel. En de vereniging is tevreden met deze locatie buiten Vorden. De belangstelling voor deze tentoonstelling is sindsdien licht toegenomen.

Maar deze keer, op vrijdagavond, was de belangstelling groot. De kantine zat goed vol want er werden prijzen uitgereikt. Henk Berenpas was één van de vier leden die werden gehuldigd. Hij is inmiddels 25 jaar lid van de PKV. Sinds zijn vijftiende heeft Henk al een grote belangstelling voor kippen. Pas later werd hij een serieuze fokker. Erg trots is hij op zijn columbia Wyandottes kippen.

Ondanks zijn drukke leven op zijn boerderij met 45 koeien plus jongvee en een camping- boerderij, houdt hij nog tijd over om te liefhebben met zijn kippen. Een echte prijzenjager vindt hij zichzelf niet, want hij heeft geen tijd om de hele dag "te prutsen" aan zijn kippen. Maar de tentoonstellingen worden door hem met veel plezier bezocht. Een paar uurtjes eerder melken en dan toch nog op tijd aanwezig zijn. En dan staan later op de dag bij thuiskomst de koeien al weer geduldig te wachten voor de volgende melkbeurt.

Er is op zijn boerderij op de bult van alles te zien en te vertellen over kippen, en bij deze lijkt het een goed idee om hem uit te nodigen om zelf, in één van de volgende Wildenborchers, te vertellen over zijn grote passie - naast zijn vrouw, koeien en camping - : De kippen.

Gea van Dommelen

Op 24 september zijn Lijanne Bijenhof en Patrick Horstman getrouwd. De buurt had zich goed ingespannen om op de Wildenborchseweg een mooie boog en een mega-groot hart neer te zetten....

Voor de jeugd van de Wildenborch (en iedereen die zich jong voelt)

Zijn de heksen hun bezems verloren?

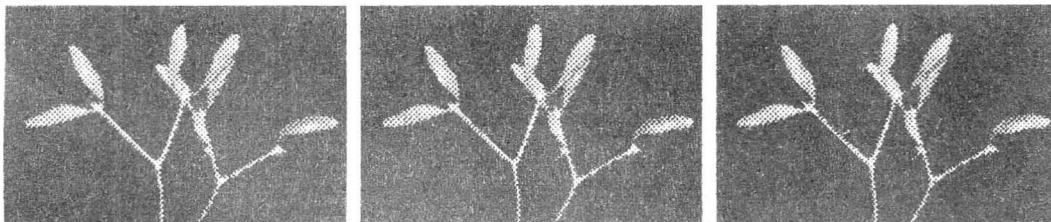
Nu de loofbomen hun bladeren hebben verloren (alleen de haagbeuk en wat eiken bewaren ze tot de nieuwe komen), kijken we in deze tijd veel naar groen blijvende bomen. De spar - en niet de denneboom zoals we steeds maar weer zingen -, zal heel binnenkort weer in veel huizen staan. De hulst met rode bessen wordt geplunderd om toch maar wat groen in huis te hebben voor de komende donkere dagen.

Als je buiten loopt, moet je toch eens naar de kale loofbomen kijken. Ook daar is vaak nog wat aan waar te nemen. Je kunt nu erg goed zien hoe de takken groeien, waar de vogelnesten hebben gezeten en hoe mooi zo'n kale boom tegen de lucht kan afsteken.

Soms valt je iets op. In een berk kunnen een heleboel 'vogelnesten' zitten. Dat zijn dan vaak helemaal geen vogelnesten, maar heel andere dingen: heksenbezems. De berk is dan door een schimmel aangetast en op die plaats gaan de takken woekeren. Er komen dan een heleboel kleine takjes tevoorschijn die wel wat op een vogelnest lijken.

Vroeger, toen de mensen nog niet zo veel wisten, probeerden ze deze woekeringen van takken toch te verklaren. Heksen die 's nachts met hun bezems door de lucht vlogen, moesten ook wel eens een noodlanding maken, zo bedacht men, en dan bleven hun bezems daar vast zitten. Het was toen trouwens gewoonte van de mensen om van alles wat vreemd was en wat ze niet direct begrepen, de heksen de schuld te geven.

Een ander vreemd iets, waar vroeger zelfs toverkracht aan werd toegekend, is de vogellijm. Ik kan die in ditzelfde stukje ook kwijt, omdat hij ook op bomen groeit en je hem in de winter goed kunt zien. De vogellijm, maretak (denk maar aan de boeken van Asterix) of mistletoe is een parasiet, een plant die op een andere plant groeit en leeft van sappen uit die plant. Meestal is dit bij de maretak de populier.

Hij heet vogellijm, omdat de bessen, die wit en kleverig zijn, aan het snaveltje van bijvoorbeeld een lijster blijven hangen. Die lijster veegt die lastige bessen af aan een tak van een populier en ... een nieuwe maretak kan groeien. In de Achterhoek komt de maretak trouwens niet zo heel veel voor, om hem te zien zul je iets verder naar het zuiden moeten gaan. Naar Zuid-Limburg bijvoorbeeld. In deze tijd van het jaar wordt 'mistletoe' goed verkocht. Het is namelijk een Engelse gewoonte om met Kerst een takje vogellijm op te hangen. Ontmoet je daaronder een jongen of een meisje, dan mag je die kussen. Ongevraagd. Veel Nederlanders vinden dat ook wel iets, en daarom wordt tegenwoordig de mistletoe ook hier goed verkocht. Vaak voor behoorlijk wat geld.

Ik hoop dat je op de dingen die ik hierboven heb genoemd let, als je binnenkort weer eens buiten loopt. In de kerstvakantie bijvoorbeeld. En over de kerstvakantie gesproken: knallen met vuurwerk rond Oud en Nieuw is meestal leuk. Maar pas wel een beetje op bij honden, katten, koeien en paarden. Deze dieren zien de lol van al die knallen en klappen en lichtflitsen niet zo. Ze worden er bang van en lopen dan hard - en soms ver - weg. Soms zo ver dat ze hun eigen huis niet meer kunnen vinden of onder een auto komen. Houd je huisdier dus maar fijn binnen met de jaarwisseling, want het zou erg vervelend zijn het nieuwe jaar zonder je trouwe huisvriend te moeten beginnen. Prettige kerstdagen en alvast een heel goed 2005.

De Wildenborchse Volksdansgroep

Elke donderdag ziej ze goan
As de klok half tien mot slaon
In de kapelle aangeland
Goat de stule an de kant
Met Gerda Braakman an 't roer
Goat de beentjes van de vloer
Een kruuslings, schuuf of huppelpasje
Al twintig joar besteet dit volksdansklasje
En elke wekke goat de Wildenborchse meisjes
Op meerdere buitenlandse reisjes

Met de Kakpolugu noar Rusland toe
Of noar Israel met de Choeloe
Ok de Radetsky mars bunt ze wel wat mans
Of de mooie sierlijke rozendans
Aj zo actief an 't dansen bunt
Buj ok bliej daj efkes zitt'n kunt
Gezellig met mekare koffie leuten
En natuurlijk oaver de leste niewtjes teuten

De koffie op veuruut dan moar
Want ze bunt nog lange niet kloar
De dames danst allemoal gestadig deur
De wangen kriegt een gezonde kleur
Met de vier weverkes noar de kermis in Almelo
En de Twostep noar Schotland, en ze bunt er zo
Noar Portugal, Oostenriek en weer trugge
De ene dans geet langzaam, de ander weer wat vlugger

De Zuiderzeeballade hebt ze eleerd
En de Griekse Syrtaki is zeker 't kieken weert
Zo danst ze al twintig joar met plezier
Moar dur is nog zat plek veur andre dames hier
Komt er veul dames bie, dan gin nood
Want de danskring is nooit te groot
Dansen doe, um meer dan èen reden
't Is gezellig moar ok gezond veur lijf en leden
Noa 't dansen goat ze noar huus, meu maar voldoan
Um volgende wekke weer opnieuw dansen te goan

Aaltje Fokkink

Bovenstaand gedicht werd vijf jaar geleden gemaakt ter gelegenheid van het vijftienvijftigjarig bestaan van de Wildenborchse volksdansgroep. Nu, vijf jaar later, op donderdag twee september, hield de volksdansgroep open huis, en was er gelegenheid om kennis te maken met de leden en leidster Gerda Braakman. En ook was er de mogelijkheid om volksdansen uit te proberen en je eventueel aan te melden.

Er zijn elf leden, en de leeftijd varieert van vijftig plus tot de respectabele leeftijd van vijfentachtig jaar. De groep bestaat alleen uit dames, (helaas) en om verwarring tijdens het dansen te voorkomen is er een verdeling gemaakt tussen de mannetjes en vrouwtjes. De dansende dames dragen een rode strik en de dames die als heer dansen, dragen een

blauwe strik. Er wordt elke donderdagochtend van half tien tot elf uur gedanst, met een pauze van een half uur.

De pauze is een gezellige onderbreking: contributie wordt betaald, koffie gedronken en de laatste nieuwtjes worden uitgewisseld. Tijdens deze pauze werd er gezegd dat het toch zo jammer is dat er zich geen nieuwe leden aanmelden, en wat de mogelijke oorzaak daarvan zou kunnen zijn. Men is bang dat, door te weinig belangstelling van jongere mensen, ook de Wildenborchse Volksdansgroep, na een bestaan van vijfentwintig jaar, te zijner tijd zal moeten verdwijnen. Menig dansend lid betreurt het nog steeds dat de vrouwenbond al weer een tijdje ter ziele is.

De groep bestond in oktober dit jaar precies vijfentwintig jaar,. Vier leden zijn er vanaf de oprichting bij: Jantje Eggink, Gerritje Groot Bramel, Joke Nijenhuis en Marie Brunsveld. .

De dames oefenen elke week onder leiding van Gerda, die de muziekinstallatie meeneemt en klaarzet, de muziek uitkiest en verzorgt. Bij deze wil ik dan ook namens de dames een oproep doen: kom eens kijken bij het dansen en wie weet..... Het zou toch jammer zijn als deze volksdansgroep van enthousiaste vrouwen zou gaan verdwijnen.

Gea van Dommelen

Nieuwjaarsreceptie

Als het een beetje meezit, stopt op 31 december 's avonds om twaalf uur de tijd niet. Hoogstwaarschijnlijk gaat de laatste dag van het oude jaar over in de eerste dag van het nieuwe jaar. Dit is reden genoeg voor de kapelcommissie u allen uit te nodigen voor de nieuwjaarsreceptie. Deze is op donderdag 6 januari a.s. vanaf acht uur in de kapel.

Sportdag klootschietvereniging

Op zondag 19 september hield de klootschietvereniging haar jaarlijkse *sport dag*. Het leek in eerste instantie dat er een fietstocht georganiseerd zou worden, met onderweg een lunch. Maar het organisatiecomité had voor zijn deelnemers en introducées een andere invulling gegeven aan deze dag.

Een verrassing.

Iedereen werd verwacht zijn fiets mee te nemen en om tien uur in de kapel aanwezig te zijn. Na het welkomstwoord van Dick Pardijs, werd er uitgelegd wat de bedoeling van deze dag was. Eerst darten en daarna moest er in groepjes van vier op de Kapelweg klootgeschoten worden. De organisatoren hadden de teams samengesteld. Daarna borrelen, en op de fiets naar de weide van Jenneke Dijkman. Daar was een soort van parcours uitgezet waarbinnen een kloot zo ver mogelijk gegooid moest worden. Er moest ook nog een bal in drie vakken worden gegooid. Ook daar waren weer punten mee te verdienen. Daarna weer borrelen in de kapel, en als klap op de vuurpijl was er als verrassing een rijsttafelbuffet.

Nadat de organisatoren zich het hoofd hadden gebroken over de puntentelling, werden de winnaars bekend gemaakt. Bij de dames: 1) Alie Pardijs, 2) Toos Pardijs en op de 3de plaats stond Riek Vliem.

Bij de heren kreeg Mannes Bomhof de eerste prijs, de tweede was voor Jacques Hooydonk en de derde prijs werd door Harry te Lindert veroverd. De prijs was voor alle winnaars hetzelfde: een fraai bloemstukje, gemaakt door Stien Brinkerhof. Stien heeft op een leuke manier gebruik gemaakt van producten uit eigen tuin.

Het was deze zondag prachtig weer, en beslist geen straf om buiten aan de activiteiten deel te nemen. Enkele dames maakten het zich gemakkelijk door op de grond zittend het gesprek voort te zetten en tegelijkertijd de benen nog wat bij te kleuren. Of je leunde tegen een auto, met een pilsje in de hand.

Een door Frans Staring op de kop getikte scootmobiel was deze dag omgedoopt tot rijdend café. Met de "zwaar" gebllesseerde Harry te Lindert als kastelein.....

Gea van Dommelen

Nieuwbouw bij Nijenhuis

Velen van u hebben het wellicht al gezien: Gerard en Joke Nijenhuis zijn bezig een geheel nieuw huis te bouwen, nadat hun woning aan de Galgenoorweg begin augustus door brand volledig werd verwoest. Blevan aanvankelijk de buitenmuren nog staan - het enige wat nog restte -, uiteindelijk werden ook die gesloopt. Volledige nieuwbouw kwam ook de verzekering beter uit dan nieuw bouwen op en rond oude muren.

Het nieuwe huis komt er ongeveer hetzelfde uit te zien als het oude, vertelt Gerard. 'Dat moest van de gemeente, zeker voor wat betreft de voorgevel.' Als alles naar wens is verlopen, is in de week van 15 november het dak er op gekomen. Ook de nieuwe woning krijgt een rieten kap, maar wat wil je ook: Nijenhuis is van huis uit rietdekker... Gerard en Joke hopen in de tweede week van januari hun nieuwe woning te kunnen betrekken.

Hobby's in de Wildenborch(er)

Bijen houden / imkeren.... (vervolg)

We willen eerst even kijken wat er in en om de bijenwoning gebeurt.

Voordat imkers gebruik maakten van kasten waren er korven, waarin ze bijen hielden. Het materiaal dat hiervoor werd gebruikt was meestal roggestro, dat samen met halve wilgentenen tot korven werd gevlochten. Iedere boer had dit materiaal voor het grijpen. Groot nadeel was de honingwinning, want bijenhouden was vroeger geen hobby, maar vaak noodzaak om aan de benodigde zoetstof te komen.

De manier waarop dat ging was bepaald niet "bij-vriendelijk". Nadat de bijen waren bedwelmd of gedood met zwavelrook (uitgezwaveld) werden de bijen er uit geklopt. Met een krom mes werden de raten uit de korf gesneden. Daarna perste men de honing eruit. De kwaliteit was vaak matig tot slecht, omdat zich tussen de raten met honing ook het broednest met jonge larven bevond. Dat kwam ook in de honing terecht.

Vanaf 1850 begon men in Amerika en Rusland te werken aan kasten met uitneembare losse raten. Rond 1900 werden de eerste kasten uit Engeland geïmporteerd. Mijn eerste twee kasten zijn ongeveer honderd jaar oud en voldoen nog uitstekend.

Als ik nu (16 oktober) naar de bijenvolken kijk, zie ik er nog steeds wat vliegen. Dat doen ze voornamelijk op de bloeiende klimop, maar ook op de volop bloeiende verberna's in de tuin van Ap en Mien Oltvoort. De meeste bijen blijven binnen en een broednest is er ook niet meer. De temperatuur in de kast zakt in het najaar en de winter naar ongeveer twintig graden. De bijen zitten in een bolvorm op de raten, zijn voortdurend in beweging en nemen voedsel op.

Op de dekplank boven het volk leg ik in de herfst meestal een mat van oude vloerbedekking om de warmte vast te houden. In de bodemplank zitten wat ventilatieroosters. Deze moeten open blijven, anders gaan de (kant) ramen schimmelen.

Zoals gezegd zijn de bijen gevoerd met suikerwater, vijftien kilogram suiker per volk. Het restproduct van suiker is zo weinig dat ze de ontlasting twee à drie maanden kunnen opslaan in de endeldarm. Als in februari de temperatuur een of twee dagen boven de tien graden uitkomt, vindt de reinigingsvlucht plaats. Dan kun je beter geen wit wasgoed in de buurt van de kasten hangen: je loopt het risico dat je alles door de bijenpoep nog een keer moet wassen.

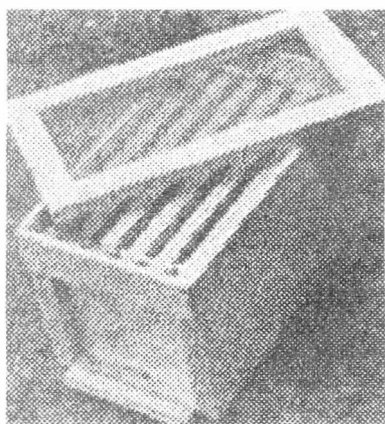
Na de overwintering, in februari / maart, begint de koningin enkele tientallen eitjes per dag te leggen. Ze voert dit aantal geleidelijk op, afhankelijk van de temperatuur en de hoeveelheid voedsel die binnen komt. De temperatuur in de kast is dan weer circa 35 graden.

Ook een bijenvolk kent een voortplantingscyclus. Dat gebeuren noemen wij "zwermen". Velen onder ons zullen wel eens een bijenzwerm gezien hebben en er op eerbiedige afstand van zijn gebleven. Dat hoeft eigenlijk niet, want voordat het volk gaat zwermen zuigt de bij zich vol honing (voor de eerste twee dagen) en dan kunnen ze haast niet steken. Maar een spectaculair gezicht is het wel! Voordat de koningin met een gedeelte van het volk de kast verlaat om een nieuw onderkomen te zoeken (zwermen), gebeurt er iets heel vreemds in het volk. Het is dan in de bloeimaand mei en het volk is al flink uitgebreid. In april bouwt het volk in de hoeken en zijkanten van de raat grote cellen (darrencellen). De koningin heeft tijdens de paring (bruidsvlucht) een enorme hoeveelheid zaadcellen (sperma) ontvangen van verschillende darren. Dat wordt in haar achterlijf apart bewaard. Tijdens de drachtperiode produceert ze eitjes, enkele tientallen tot een paar duizend per dag. Als

ze de raten belegt moet ze met haar achterlijf in een vrij kleine honingcel, die door de werkbijen schoongepoetst worden tot broedkamer. Door de druk van de celwanden op het achterlijf van de koningin worden er een eitje en een zaadje tegelijk gelegd. Uit zo'n bevrucht eitje komt een vrouwelijke bij. Als de koningin haar achterlijf in een grotere cel steekt (darrenraat) dan ondervindt het achterlijf geen druk van de celwanden. Dan wordt er een eitje gelegd, zonder zaadje erbij. Uit dit onbevruchte ei groeit een dar, een mannelijke bij. De dar heeft dus geen vader, maar wel een grootvader (de vader van de koningin).

Begin mei zijn er al behoorlijk wat darren. Dan begint het volk de koninginnecellen (moerdoppen) te bouwen. Per volk tussen de tien en twintig stuks. Deze zijn veel groter dan het andere broed. Werkbijbroed is vlak, darrenbroed ziet eruit als bultjes, maar een moerdop hangt er helemaal voor. Een koningin wordt geboren uit een gewoon bevrucht eitje, maar wordt in het larvenstadium overdadig gevoerd met "koninginnegelei". Een koningin wordt daarom niet geboren, maar "gemaakt". Ontwikkeling van ei tot bij:

Een koningin is volgroeid na zestien dagen, ze wordt maximaal vijf jaar oud. Een werkbij is volgroeid na 21 dagen, haar maximumleeftijd is zes tot acht weken, 's winters zes tot acht maanden. Een dar is volgroeid na 24 dagen en leeft maximaal zes tot acht weken.

Meestal zes dagen voordat de jonge koninginnen geboren worden, verlaat de oude koningin de kast met een gedeelte van het volk. Dit heet zwermen. De eerste dag blijft de zwerm vaak op circa tien meter van de kast aan een tak hangen. Daarna gaan ze er tussenuit en dan heb je letterlijk en figuurlijk het nakijken. Dat overkwam mij dit jaar toen Gerrit Bijenhof (toepasselijke naam) mij belde: "Er hangt bij ons een zwerm". Ik ging er naar toe met een klein kastje (zes-ramer), zette deze onder de zwerm en gaf een klap tegen de tak. Daarbij tuimelde het grootste gedeelte van de zwerm in het kastje. Deksel erop, vlieggat open en jawel hoor, even later zag ik de bijen voor het vlieggat staan, hun geurklieren aan het achterlijf open en met de vleugels als een ventilator waaierend (stertselen).

Ze willen hiermee zeggen: "Meiden, kom maar gauw binnen, want de koningin is ook hier", want dat is wel de voorwaarde. Het kastje liet ik op de plek staan tot het donker werd, dan zijn alle bijen binnen. Vlieggat dichtstoppen en alles mee naar huis nemen.

Ik heb tijdens het scheppen van een zwerm wel beschermende kleding aan, want als je met een zwerm van een paar dagen oud onbeschermd gaat rommelen dan is het voor die bijen "Aanvallen" geblazen en wel op een manier waar de kerels van het Nederlands elftal een voorbeeld aan kunnen nemen

Wat gebeurt er nu in het volk waaruit de koningin vertrokken is? Na vier tot zes dagen komt de eerste jonge koningin uit de dop. Dat kun je horen. Wij noemen dat 'tuten' en 'kwaken'. Zo gauw de eerste jonge koningin uitkomt begint ze te tuten. Dat lijkt op de bezetton van een telefoon en kun je horen als je 's avonds, als het buiten stil is, je oor tegen de kast houdt. Ik doe dat al jaren met een stethoscoop (van Joke). Dat gaat perfect. De andere koninginnen, die nog in de doppen zitten, tuten ook. Maar de dop dempt dit zodanig dat het lijkt op het kwaken van een kikker. Aangezien er maar een koningin in het volk getolereerd wordt, moet je als imker wel maatregelen nemen. In de vorige Wildenborcher schreef ik dat er lege honingkamers op de broedkamer komen te staan. Omdat warmte altijd naar boven gaat, wil de koningin het liefst bovenin haar eitjes leggen. Dan krijg je broed en honing door elkaar en dat willen we niet.

Tussen de broedkamer en de honingkamer, die allen dezelfde afmetingen hebben, leggen we een zogenaamd koninginnerooster. De werkbijen kunnen er door, de koningin niet. Zij wordt zo gedwongen de eitjes in de onderbak te leggen.

De morgen nadat je de jonge koningin hoort tuten, worden de honingkamers van de broedkamer gehaald en er voorzichtig naast gezet. Koninginnerooster er af en dan alle tien broedramen één voor één er uitlichten en afschudden, want ze zitten stikvol met bijen. Dan begint de speurtocht naar koninginnedoppen, die heel secuur allemaal verwijderd moeten worden. Vanzelf kom je ook de

urtgelopen dop tegen waar de nieuwe koningin ingezeten heeft, het dekseltje staat nog open. Als je een dop vergeet te breken komt er over een of twee dagen weer een nieuwe koningin, met als gevolg dat de eerste met een gedeelte van het volk gaat zwermen (nazwerm). Dat moet beslist voorkomen worden want het gaat ten koste van het hoofdvolk. Hoe meer bijen in de kast, hoe meer honing er gehaald wordt.

Enkele dagen na het uitlopen van de jonge koningin gaat ze op bruidsvlucht. De darren zitten dan fanatiek hun ogen te poetsen (ze hebben veel meer oogsegmenten dan de werkbijen) en ze wachten de koningin op. Deze vliegt zeer snel naar een paar honderd meter hoogte, want in die periode zijn er op die hoogte darrenverzamelplaatsen. De koningin wordt gevolgd door een bundel nog sneller vliegende darren en de paring vindt daar met meerdere darren plaats. Voor de darren is dat geen pretje, want een gedeelte van hun achterlijf breekt af en ze storten dood ter aarde.

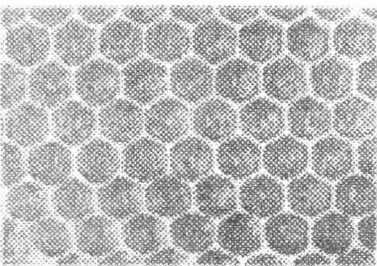
De koningin keert bijna altijd terug naar haar kast. Bijna, zeg ik, want ze kunnen ook opgevreten worden of verongelukken. En dan...? Dan is het volk moerloos. Dat kun je horen als je tegen de kast klopt. Dan "huilt" het volk en is onrustig. Als dat bijtijds opgemerkt wordt dan kun je het verenigen met een ander volk, een geschepte zwerm bijvoorbeeld. Wordt het niet opgemerkt, en het volk blijft moerloos, dan beginnen na een poosje de werkbijen te leggen. In principe kunnen alle werkbijen leggen, maar door de aanwezigheid van de koningin, die een bepaalde stof afscheidt, wordt het legapparaat van de werkbijen buiten werking gesteld. Die werkbijen leggen alleen maar onbevruichte eitjes, dus allemaal darren. Zo'n volk kun je als verloren beschouwen.

Het zwermen van een volk is een natuurlijk gebeuren, je weet dus nooit wanneer ze dat van plan zijn en het zou toch wel makkelijk zijn als we dat wisten. Daar hebben we het volgende op gevonden: voordat een volk zwermneiging heeft schud je de oude koningin met alle bijen uit de broedkamer in een andere lege kast met raten, de haalbijen vliegen terug naar het hoofdvolk.

De koningin met een gedeelte van het volk (de bijen die nog geen haalster waren) blijven in de nieuwe kast. Je moet dan wel zorgen dat ze genoeg voedsel hebben.

Het hoofdvolk merkt direct dat de moeder weg is en begint onmiddellijk zogenoemde redcellen te bouwen, koninginncellen dus. Daar brengen ze een larfje in van drie dagen oud, dat voeren ze met koninginnegelei en op de avond van de dertiende dag nadat de oude moeder verwijderd is, heb je een nieuwe koningin. Precies volgens planning.

In een bijenvolk zien we een voortreffelijke taakverdeling. De jonge bij begint haar leven als poetsbij, na drie tot tien dagen zijn hun voedersapklieren zodanig ontwikkeld dat ze dan de larven moeten voeden. De periode van tien tot twintig dagen wordt gewijd aan het waszweven, het bouwen van de raten. Ook het in ontvangst nemen van de nectar van de haalbijen gebeurt rond de tiende dag. Vanaf de eenentwintigste dag zijn ze gepromoveerd tot haalbijen. Een klein gedeelte van de jonge bijendoen dient als wachtbij. Dat is wel een aardig gezicht. Elke bij die binnenkomt wordt besnuffeld, en o wee als er een bij van een buurvolk binnenkomt (rovers), of in het najaar een wesp.

Dan wordt er op de vliegplank hevig gevochten.

De meeste imkers in Nederland zijn aangesloten bij een imkersbond, in ons land een viertal. De grootste is de Vereniging tot bevordering der bijenteelt in Nederland (VBBN). De bonden geven gezamenlijk een maandblad uit, waarin veel voorlichting wordt gegeven. In Vorden hebben we een subvereniging van de VBBN. De bonden zijn op wereldniveau aangesloten bij Apimondia.

De afzet van onze honing kan ook via de bond, maar daar heb ik nog nooit gebruik van gemaakt want ik kan de honing zelf heel goed kwijt. Een gedeelte wordt weggegeven op verjaardagen en dergelijke. Een gedeelte wordt verkocht ten bate van de zending, maar het grootste deel wordt verkocht via een biologisch winkeltje van een zorgboerderij in Doetinchem, van een neef van Reint Mennink. De prijs van een pot honing is drie euro. De beste afneemster in de Wildenborch is oma Marie Pardijs van 't Lange End. Dat honing gezond is kun je aan haar wel zien, anders was ze nooit zo vitaal oud geworden.

Bertus Wiltink

Een koe in de tuin???

Eric zag haar het eerst. We waren samen in de keuken bezig met de voorbereidingen voor het avondeten, toen hij even door het keukenraam naar buiten keek. 'Verrek', hoor ik hem nog zeggen. 'Er staat een koe in onze tuin.' Verbaasd keek ik naar buiten, en ja hoor: op onze oprit stond doodgemoedereerd een koe flinke happen van ons gras te nemen. Het was duidelijk een van de koeien van onze buurman Joop (Reintjes), die toen nog zowel voor als achter ons huis vleeskoeien had lopen. Kennelijk was een van die dieren onder de draad door gegaan en onze tuin ingelopen. Nu hadden we daar op zich geen problemen mee, dat soort dingen kunnen gebeuren als je op het platteland woont. Probleem was alleen dat onze zoon Hidde ieder moment thuis kon worden gebracht na een feestje. We wisten natuurlijk niet wat die koe zou gaan doen als er opeens een auto achter haar aan zou komen. Vleeskoeien als die van Joop kunnen compleet dol draaien als ze ergens van schrikken of kwaad worden (ik heb Joop ook wel eens zien hollen voor een van z'n koeien, al was dat wel in de tijd dat ze kalveren hadden).

Ja, wat doe je in zo'n geval... Natuurlijk eerst Reintjes gebeld. Joop was niet thuis, maar zou door Jannie via z'n mobiele telefoon worden gewaarschuwd dat een van z'n koeien was ontsnapt. Voor ons was duidelijk dat we koste wat kost moesten voorkomen dat de auto met Hidde erin de oprit op zou rijden. Wat op dat moment al gebeurde: over de Grensweg naderde de auto waarin Hidde zou worden thuisgebracht. Ik wist niet hoe snel ik om de koe heen naar de weg moest lopen. Al zwaaiend en gebaren makend rende ik door het weiland van Joop voor ons huis naar de Grensweg, terwijl Eric de koe een beetje in de gaten hield. Gelukkig werden mijn gebaren begrepen: de auto stopte en reed zelfs weer achteruit. Dus die zorg was voorbij. Restte alleen nog de vraag: wat te doen met die koe, die heel rustig van ons gras door bleef eten.

Op dat moment kwamen zowel Joop als zijn schoonzoon Marc eraan in hun auto's, Joop vanaf de kant van de Vordensebinnenweg, Marc vanaf de Molenbuurtsweg. En tot mijn verbazing liep er ook voor de auto van Marc een koe uit, ook die was ontsnapt maar kennelijk het bos ingegaan. Beide koeien werden min of meer ingesloten, en waren in een mum van tijd weer terug in hun weiland. Onder de draad door.

Nog dezelfde avond bracht Joop ze over naar een weiland dicht bij zijn huis. De dieren bleken gewoon hun wei te zijn uitgegaan omdat ze te weinig voer hadden, het gras was op. Joop was al van plan geweest de koeien de volgende dag, een zaterdag, te verweiden, maar dat moest dus - door de nood gedwongen - een dag eerder. Kennelijk laten vleeskoeien zich ook nergens door weerhouden als ze honger hebben.

En Joop: ach, die had juist gehoopt die vrijdag een beetje op tijd klaar te zijn met z'n werk. Dankzij die koe in onze tuin werd het voor hem toch nog weer een latertje...